

INHOUD

Proloog

– Sara Vicca en Ann Crabbé

DEEL 1 WAAR GAAT HET OVER? KLIMAATVERANDERING HEDEN, VERLEDEN EN TOEKOMST 13

Hoofdstuk 1: Klimaatverandering – oorzaken, gevolgen en een blik op de toekomst 14

– Sara Vicca en Ivan Janssens

1.1 Het klimaat op aarde 14

1.2 Oorzaken van de huidige klimaatverandering 16

1.3 Waargenomen veranderingen 21

1.4 Wat brengt de toekomst 23

Hoofdstuk 2: Grote risico's: weersextremen en kantelpunten 29

– Sara Vicca en Wim Thiery

2.1 Waarom neemt extreem weer toe? 29

2.2 De rol van de mens 31

2.3 Kantelementen en kantelpunten 34

Hoofdstuk 3: Klimaatverandering doorheen de geschiedenis 42

– Tim Soens

3.1 Klimaat: de deus ex machina
van de geschiedenis 43

3.2 Het verhaal van de Kleine IJstijden 45

3.3 Kantelpunten 47

3.4 Kwetsbaarheid voor weersextremen:
Noordzeestormvloed 49

3.5 Klimaatrechtvaardigheid in het verleden:
wie was kwetsbaar en wie niet? 52

3.6 Tot slot 54

DEEL 2: EEN BREDE CRISIS	59
Hoofdstuk 4: Klimaatverandering en sociale ongelijkheid	60
– Josefine Vanhille, Gert Van Hecken, Tim Goedemé, Gerlinde Verbist	
4.1 Ongelijke kwetsbaarheid voor de impact van klimaatverandering	61
4.2 Ongelijke bijdragen tot klimaatverandering (verleden en heden)	63
4.3 Ongelijke mogelijkheden om klimaatopwarming tegen te gaan en zich aan te passen aan een veranderend klimaat	66
4.4 Ongelijke macht om over oplossingen te beslissen	68
4.5 Conclusie	71
Hoofdstuk 5: Klimaatveranderingen en migratie	74
– Loubna Ou-Salah en Lore Van Praag	
5.1 Wat is de relatie tussen migratie en klimaatveranderingen?	75
5.2 Wat weten we tot hiertoe?	77
5.3 Klimaatmigratie in de toekomst	81
5.4 Conclusie	82
Hoofdstuk 6: Een duurzaamheidstransitie in de economie	86
– Tine Compernelle	
6.1 Grenzen aan de groei?	86
6.2 Duurzame ontwikkeling	87
6.3 Ecologische grenzen aan de groei	89
6.4 Duurzame ontwikkeling binnen de ecologische economie: schaal, distributie, efficiëntie	91
6.5 Alternatieven voor de groei-economie	94
Hoofdstuk 7: Klimaatactie versus inactie aan de hand van een vereenvoudigde economische analyse	102
– Steven Van Passel	
7.1 Tijdverrekening	104
7.2 Kosten en baten van klimaatmitigatie	105
7.3 Onzekerheid	108
7.4 Kosten-batenanalyse: een kritische beschouwing	110
7.5 Tot slot	111

DEEL 3: EEN GREEP UIT DE OPLOSSINGEN

115

Hoofdstuk 8: De energietransitie en haar uitdagingen	116
– Sebastian Sterl	
8.1 Alternatieven voor fossiele brandstoffen	117
8.2 Waar staan we in de energietransitie?	120
8.3 De nood aan elektrificatie	123
8.4 De nood aan ruimte	123
8.5 De nood aan flexibiliteit	124
8.6 De lange weg naar Parijs	128
Hoofdstuk 9: De rol van natuurlijke ecosystemen: buffer of versterker van klimaatverandering?	134
– Sara Vicca en Stijn Temmerman	
9.1 De koolstofcyclus	134
9.2 Koolstofopslag in de oceanen	135
9.3 Koolstofopslag door ecosystemen op het land	137
9.4 De natuur als bondgenoot voor de transitie naar een klimaatneutrale samenleving	139
9.5 De natuur als bondgenoot voor klimaatadaptatie	141
Hoofdstuk 10: Denkkaders en beleidspistes voor klimaatrechtvaardigheid	146
– Josefina Vanhille, Wouter Vandenhole, Gerlinde Verbist, Tim Goedemé	
10.1 Distributieve rechtvaardigheid in klimaatbeleid: geen randvoorwaarde maar essentie	148
10.2 Principes en beleidsaanbevelingen voor een herverdelend klimaatbeleid	153
10.3 Conclusie	160

DEEL 4: MAATSCHAPPELIJKE DREMPELS EN HEFBOMEN

165

Hoofdstuk 11: Waarom het klimaatprobleem erkennen en oplossen zo moeilijk blijft.

Een sociaal-wetenschappelijke poging tot antwoord

166

– Ann Crabbé

11.1 Naming & framing

167

11.2 Agenda-setting

169

11.3 Waarom komt er geen (effectief) klimaatbeleid?

171

11.4 Slotbeschouwing

174

Hoofdstuk 12: Internationale samenwerking ter vermindering van globale opwarming:

waarom is dat zo moeilijk?

178

– Dirk De Bièvre

12.1 Wat maakt internationale samenwerking moeilijk?

179

12.2 Internationaal klimaatbeleid en de moeilijkheid van uitsluiting

182

12.3 Binnenlandse hinderpalen voor succesvol internationaal klimaatbeleid

183

12.4 Overwinnen van hindernissen voor een internationaal onderhandelde oplossing?

185

12.5 Een globaal probleem, maar een decentrale oplossing dan misschien?

187

12.6 Slotbeschouwingen

188

Hoofdstuk 13: De nood aan sociaal leren en transdisciplinariteit voor een effectief klimaatbestuur

192

– Marc Craps

13.1 Klimaatverstoring als een ambigue en complexe maatschappelijke uitdaging

193

13.2 Sociaal leren, transdisciplinariteit en multi-actor klimaatbestuur?

195

13.3 Diversiteit en connectiviteit als noodzakelijke condities

198

13.4 Hoe kunnen we een sociaal leerproces voor het klimaatbeleid ondersteunen?

200

13.5 Sociaal leren en participatie: wat met machtsverschillen?

202

13.6 Ten slotte, hoe verhoudt sociaal leren zich tot het gangbare bestuur?

203

Over de auteurs

206